

AZ INSTABILITÁS KORA

Szabó Tibor: *Az instabilitás kora.*

Tanulmányok múlttól, jelenről, jövőről

■ Szabó Tibor olyan könyvet írt, amelyet egyetlen szóval lehetne jól jellemezni: *aktuális*. Olyan tanulmánykötet ez, amely jelenkorunk legégetőbb és talán legfontosabb kérdéseivel foglalkozik: a globalizációval, valamint az ennek következtében kialakult társadalmi-gazdasági válságok és a leselkedő ökológiai katasztrófa által okozott instabilitással, amely ma mindenhol jelen van a világban. Olyan kardinalis kérdések kerülnek elő benne, mint a migráció, a gazdasági növekedés propagálása vagy éppen természetes környezetünk gyökeres átalakulása és pusztulása. Szűkebben vett hazánk és Európa is mint tágabban értelmezett otthonunk olyan átalakulási folyamatokon megy át, amelyeket valamilyen formában értelmeznünk kell, hogy válaszaink valóban valamiféle megoldások lehessenek később és ne újabb problémák okozói.

A tanulmánykötet három jól áttekinthető gondolati egységre osztható, amelyek világosan elkülönülnek a néha-néha előbukkanó tördelési hiányosságok mellett, amelyek inkább az esztétikai érzékünket veszélyeztetik, mint a megértést. A bevezetést követő első részben (12–99.) a szerző hat nagy ívű tanulmányban vizsgálja fel a jelenkor legfontosabb problémáit, illetve az ezek által kiváltott tudományos reakciókat és válaszul adott magyarázó elméleteket. Az első tanulmány tekinthető a fő mondanivaló meghatározásának, a globalizációt magyarázó és értelmező, valamint az újkapitalista elméletek ismertetésének és elemzésének. Ezek alapján állapítja meg Szabó Tibor, hogy jelenkorunkban sokkal inkább az a mindent átható instabilitás a leginkább jellemző kortünet, amely az elmúlt századokban is megjelent, ám akkor csak egy-egy fontos, ámde nem rendszerszintű problémáról beszélhettünk. Az instabilitás teljes mértékben eluralkodott a jelenkori társadalmak egészén, megjelenik privát és közéletünkben. Áthatja cselekvéseinket, elméleti keretrendszerünket, és

nem tudjuk elkerülni, hogy a jelenben döntően befolyásolja gondolkodásunkat. Olyan logikai sémákba kényszeríti legtöbbször gondolkodását, amely a jelent csak a „legfrissebb múltként” értelmezi. Nagyon fontos, az egész kötetten végigvonuló gondolat, hogy a magán- és a közéletet érintő értelmezéseket nem szabad elválasztani akkor, amikor az instabilitás és a globalizáció kérdéseiről gondolkodunk. A globalizáció ugyanis eddig nem látott mértékben befolyásolja magánéletünket csakúgy, ahogy a közélet összes színterét. A második tanulmány a globalizáció két negatív következményével, a társadalmi-gazdasági válsággal és az ökológiai problémákkal foglalkozik. A tanulmányból azt a részt szeretném kiemelni, amely felhívja a figyelmet, hogy a jelenkor emberének legfontosabb tulajdonsága az adaptivitás képessége, mert enélkül nem tudunk alkalmazkodni az egyre gyorsuló változásokhoz. Mindennek a hiánya újabb és újabb válságokat szül mind társadalmi, mind személyes életünkben. Az adaptivitás, azaz az alkalmazkodás képességének fejlesztése nélkül a mai kor embere nem képes a társadalom szilárd és terhelhető, problémák megoldására képes tagja lenni, hiszen a mindenre és mindenkire egyre jobban kiterjedő instabilitás megakadályozza ebben. A harmadik tanulmányt tartom az egyik legfontosabbnak a kötetben, hiszen az eddig felvázolt problémák lehetséges megoldásának egyik alternatíváját kívánja megadni. Címe *A „visszafogott-fejlődés” paradigmája*, amelyet Serge Latouche dolgozott ki, és ő tekinthető ezen elmélet máig legfontosabb teoretikusának. Ennek alapvető eleme, hogy a gazdasági növekedésre épülő globális világ lehet a jövő problémáinak fő okozója, így ezt a „növekedéssperverziót” kell megszüntetnünk, de legalábbis érezhetően visszafognunk. A koncepciót leginkább ahhoz az eljáráshoz tudnám hasonlítani, amely a modern régészetben figyelhető

meg. A most zajló feltárások folyamán ugyanis nem tárják fel az összes régészeti leletet, hanem visszatemetnek bizonyos rétegeket, hogy a jövő régészeinek is legyen „alapanyaguk”, és ezáltal a fentebb elhelyezkedő, a jelen régészei által feltárt rétegek sem semmisülnek meg. Tehát Latouche leginkább a társadalmi felelősségérzet fokozott formában való megjelenésére kíván hatást gyakorolni, amely nem képzelhető el anélkül, hogy személyes életünket és saját személyiségünket ne vetnénk alá vizsgálatnak és önkorlátozásnak. Látható, hogy ebben az esetben sem beszélhetünk a köz- és magánélet elválasztásáról, ahogyan azt a bevezető tanulmány vonatkozásában említi a szerző. A negyedik tanulmány a globalizációra adott infrastrukturális válaszokkal és a jövőkutatók elképzeléseivel foglalkozik, míg az utolsó kettő ebben a részben a migráció egyre hatalmasabb problémáját tárgyalja, amely talán napjaink legaktuálisabb kérdése. Sajnos naponta hallhatunk híreket a Földközi-tengeren szerencsétlenül járt harmadik világbeli illegális migránsokról, akik életüket veszítették az átkelés közben. Nem is beszélve a napjainkban Magyarországon megjelenő problémákról. Itt meg kell jegyezni, hogy Szabó Tibor a magyarországi politikai közbeszédben azóta hangsúlyosan megjelent témáról még úgy fejtette ki a véleményét, hogy nem volt hatással rá egyik politikai oldal szempont- és érvrendszere sem. Így az olvasó számára különösen érdekes lehet, hogy hogyan látja a témát napjaink elfogulatlan társadalomtudósa.

A tanulmánykötet második nagy logikai részében (100–216.) a szerző közel-múltban megjelent, a legkülönbözőbb témákat tárgyaló tanulmányait gyűjtötte össze, amelyek sikeresen példázák azokat a folyamatokat, amelyek szerint a múltban is jelen volt az instabilitás, azonban nem tekinthető egyik korábbi időszak sem „az instabilitás korának”. Ebben a bő száz oldalban megismerkedhetünk számos olasz gondolkodó fasizmusértelmezésével, illetve a magyar politizálás technikai és történeti gyökereinek kérdéseivel. Továbbá a könyv tartalomjegyzékéből érthetetlen módon kimaradt, de a kötetben szereplő két tanulmány a francia szélsőbaloldali pártokkal, illetve azok útkeresésével és az olasz szélsőjobboddallal, majd a kilencvenes évek olasz pártrendszerének átalakulásával foglalkozik.

E két utóbbi tanulmány azért is tarthat számot jelenleg széles körű érdeklődésre, mert a közelmúlt gazdasági válságának következtében európai jelenséggé vált, hogy az európai polgárok egyre inkább elfordulnak a korábbi politikai rendszert meghatározó, rendszerkomfortos pártoktól, az újonnan feltűnt politikai szereplőkbe helyezik bizalmukat, és rájuk adják szavazataikat. Ez a folyamat különösen érdekes, tekintve, hogy legtöbb esetben az eddig fennálló rendszert tagadó, radikális és gyakran populista pártok kerülnek be országaik parlamentjébe, illetve néhány esetben kormányzati pozíciókhoz is jutnak. Olaszországban és Franciaországban a korábbi évtizedekben lezajlott egy hasonló folyamat, amely talán kicsit megelőzte az Európában a 2000-es évek válságai által előidézett helyzetet, és izgalmas mindezt összevetni napjaink politikai rendszereinek átalakulásával. Az egyes tanulmányokat végigolvasva az lehet az érzésünk, hogy a múltban is áthatotta egész életünket az instabilitás. Azonban éppen ezért újra és újra el kell gondolkoznunk azon a tényen, hogy a részletesen tárgyalt események mennyire egyediek voltak saját jelenünkben, és mennyire elütöttek tőle. Az ebben a fejezetben megjelenő tanulmányokon érződik leginkább az a lexikális és sokoldalú, sok esetben interdiszciplinárisnak nevezhető tudás, ami leginkább jellemzi a szerzőt. Találkozhatunk itt logikus egységbe rendezve a politikatudomány, a filozófia, a történeti szakma, de az esztéta és a művészettörténeti beállítottság jellegzetes elemeivel is. A tanulmányokat csak felületesen átfutó számára is egyértelművé válik Szabó Tibor elköteleződése a francia és olasz témák, illetve tudomány iránt. Az egész kötetet végigkövethető az a szemléletmód, hogy szerző egyes szám első személyben felteszi a számára fontos és releváns kérdéseket, majd a tudomány (elsősorban a francia és olasz) neves személyiségeit szócsóként használva fogalmazza meg nézőpontjait.

Éppen ezért tekinthető nagyon különlegesnek és jelentősnek a kötet harmadik logikai egysége (217–222.), amely egyetlen tanulmányt tartalmaz, melynek címe: *A felháborodás kora*. Bár ez a legrövidebb a három logikai egység közül, nem áll elentmondásban azzal, hogy az egyik leg- hangsúlyosabb. A tanulmány a szerző saját álláspontját fejt ki arról az instabili-